

Jednostavni koraci za pomoć detetu da postane digitalni građanin

Kako da koristite svoje iskustvo građanina
da usmeravate svoju decu na njihovom putu
ka digitalnom građanstvu

Prevod sufinansiran
od strane Evropske unije

Prevod ovog dokumenta je pripremljen uz pomoć sredstava zajedničkog projekta Evropske unije i Saveta Evrope, "Kvalitetno obrazovanje za sve." Stavovi i mišljenja izraženi u njemu predstavljaju odgovornost autora i ni na koji način ne izražavaju zvanične stavove Evropske unije ni Saveta Evrope.

© 2020 Savet Evrope. Sva prava zadržana. Licencirano Evropskoj uniji pod uslovima. Nijedan deo ove publikacije ne sme biti preveden, reprodukovano ili prenet, ni u jednom vidu i ni na koji način, elektronskim (CD, internet itd.) ili mehaničkim putem, uključujući fotokopiranje, snimanje ili neki drugi vid skladištenja informacija ili njihovog smeštanja u sisteme za dalje preuzimanje, bez prethodne pismene dozvole Direktorata za komunikacije (F-67075 Strasbourg Cedex ili publishing@coe.int). Sva ostala korespondencija u svezi sa ovim dokumentom treba da se naslovi na DG2

Korice i dizajn:
Odeljenje za izradu dokumenata i
publikacija (SPDP), Savet Evrope

Fotografija: © Shutterstock

Redakcija teksta ovog dokumenta radi ispravke tipografskih i gramatičkih grešaka nije rađena u Službi za redakciju teksta SPDP.

Štampano u Savetu Evrope

Autori:
Janice Richardson
Veronica Samara

Sadržaj

ŠTA ZNAČI BITI GRAĐANIN?	4
ŠTA JE TO DIGITALNI GRAĐANIN?	4
PODRŠKA DIGITALNO POVEZANOJ GENERACIJI	4
ODAKLE RODITELJI DA POČNU?	5
KONTROLNA LISTA ZA RODITELJE	6
BORAVAK NA INTERNETU	
Pristup i uključenost	7
Učenje i kreativnost	8
Medijska i informaciona pismenost	9
DOBROBIT NA INTERNETU	
Etika i empatija	10
Zdravlje i dobrobit	11
e-Prisustvo i komunikacija	12
PRAVA NA INTERNETU	
Aktivno učešće	13
Prava i odgovornosti	14
Privatnost i bezbednost	15
Potrošačka svest	16

Šta znači biti građanin?

Biti građanin znači da imate neka prava i odgovornosti koje su zajedničke svima tu gde živite, kao i da nastojite da učinite svet boljim i više po meri čoveka za sledeću generaciju. Isto važi i za digitalne građane, ali oni nastanjuju „realni“ prostor i „virtuelni“ prostor koji se preklapaju, sa granicama za svakoga u svetu definisanim samo platformama koje koriste u bilo kom datom trenutku. Digitalni građani moraju stalno imati to na umu, kao i kako da zaštite svoja prava i poštuju svoje odgovornosti.

Svi mi smo građani jedne ili druge zemlje, a naša je uloga kao roditelja da koristimo svoje znanje i iskustvo građanina da usmeravamo svoju decu i u virtuelnom, ili onlajn, svetu.

Šta je to digitalni građanin?

Digitalni građani znaju kako da razborito koriste digitalne tehnologije i kako da se ponašaju na internetu. Oni znaju kako da zaštite svoja sopstvena prava i informacije i oprezni su kada se radi o pravima ljudi sa kojima komuniciraju i stupaju u interakciju.

Digitalni građani znaju kako smisljeno da sarađuju na internetu i van njega (onlajn i oflajn) i kako da pozitivno doprinose onlajn aktivnostima koje stalno oblikuju digitalno okruženje. Oni su otvoreni prema drugim kulturama i gledištima drugih ljudi, i nadograđuju pozitivne strane onlajn okruženja u kojem odaberu da se kreću a izbegavaju njegove loše strane.

Digitalni građani su takođe svesni potrebe da uče celog života, kako bi išli u korak sa brzim promenama koje digitalna tehnologija donosi svetu.

Podrška digitalno povezanoj generaciji

Aktivnosti učešća, saradnje i učenja su se nekada odvijale kod kuće, u školi, u komšiluku ili u lokalnoj zajednici. Ali sada, deca svih uzrasta mnoge ove aktivnosti obavljaju „digitalno povezana“ preko mobilnih telefona, aplikacija, laptopova, tableta, igraćaka čak i preko nosivih uređaja kao što su pametni satovi. Stvari kao što su video igre, automobili i televizori u našoj dnevnoj sobi postaju sve više povezani na internet.

Nekada je bilo mnogo lakše motriti na ono što deca rade. U onlajn svetu posle samo nekoliko klikova deca, naročita mlađa deca i tinejdžeri više skloni avanturi, mogu da naiđu na probleme. Zabranjivanje interneta nije rešenje zato što će svakako naći način da budu onlajn, moguće na mestima gde ne možemo motriti šta rade ili im se naći kada im je potrebna pomoć.

Odakle roditelji da počnu?

— Roditelji, čak i bake i deke koji nisu tehnički potkovani, mogu da pomognu deci da postanu digitalni građani! U ovom vodiču objašnjavamo neke od jednostavnih koraka koje treba da sledimo kako bismo pomogli deci da savladaju ono što ima je potrebno da na internetu postupaju odgovorno i s poštovanjem!

— Deca učestvuju u mnogo različitih vrsta digitalnih aktivnosti. Radi što veće sveobuhvatnosti, Savet Evrope ih je podelio u deset različitih oblasti ili domena, raspoređeni u tri grupe: boravak na internetu; dobrobit na internetu, prava na internetu.

— Na narednim stranicama naći ćete korisne sugestije i konkretne primere za svaki od deset domena.

BORAVAK NA INTERNETU

- ▶ Pristup i uključivanje
- ▶ Mediji i informacije
- ▶ Medijska i informaciona pismenost

DOBROBIT NA INTERNETU

- ▶ Etika i empatija
- ▶ Zdravlje i dobrobit
- ▶ e-Prisustvo i komunikacije

PRAVA NA INTERNETU

- ▶ Aktivno učešće
- ▶ Prava i odgovornosti
- ▶ Svest potrošača

Kontrolna lista za roditelje

Pre nego što pogledate svaki domen za sebe, možda biste mogli da prođete kroz ovu kontrolnu listu kako biste uočili gde je vašoj deci potrebna dodatna pomoć. Ona bi se takođe mogla koristiti da se započne razgovor sa decom, da ih podstaknete da sa vama razgovaraju o svojim digitalnim aktivnostima.

BORAVAK NA INTERNETU

- ▶ Znam koju vrstu aktivnosti moja deca obavljaju na internetu. **DA** **NE**
- ▶ Moja deca znaju kako da delotvorno koriste pretraživače i da uporede rezultate koje dobiju. **DA** **NE**
- ▶ Moja deca provode mnogo svog vremena na internetu radeći projekte, domaće zadatke, ili istražujući nove stvari (na primer onlajn muzej ili e-Naučnu laboratoriju) **DA** **NE**
- ▶ Moja deca kreiraju i dele sopstveni sadržaj **DA** **NE**
- ▶ Moja deca su dobri slušaoci i posmatrači, sposobni da razumeju tačku gledišta drugih ljudi **DA** **NE**

DOBROBIT NA INTERNETU

- ▶ Moja porodica odvaja vreme za predah od tehnologije tako što isključuje uređaje tokom obroka ili uveče posle određenog vremena. **DA** **NE**
- ▶ Moja deca sa mnom razgovaraju o stvarima koje im smetaju na internetu, kao i o neprijatnim sadržajima na koje naiđu. **DA** **NE**
- ▶ Znam onlajn grupe kojima moja deca pripadaju i šta je u fokusu tih grupa. **DA** **NE**

- ▶ Moja deca pokazuju zdravu ravnotežu između vremena koje provode u aktivnostima licem u lice, fizičkim i onlajn aktivnostima **DA** **NE**
- ▶ Moja deca provode više vremena komunicirajući sa svojim prijateljima direktno licem u lice nego u igranju ili četovanju na internetu, ili gledanju video snimaka **DA** **NE**

PRAVA NA INTERNETU

- ▶ Ponekad sednem pored svoje dece kada su na internetu i razgovaramo o tome kako koristiti internet odgovorno i etično. **DA** **NE**
- ▶ Moja deca su svesna informacija koje treba da ostanu privatne i zašto. **DA** **NE**
- ▶ Moja deca su zainteresovana za razgovor o onome što misle da je pogrešno u digitalnom svetu i o načinima na koji mogu da pomognu da bude bolje. **DA** **NE**
- ▶ Znam glavne izvore informacija i/ili informativne kanale koje moja deca koriste. **DA** **NE**
- ▶ Moja deca su u stanju da razlikuju pouzdane od nepouzdanih onlajn informacija. **DA** **NE**

BORAVAK NA INTERNETU

Pristup i uključivanje

Obezbeđivanje da sva deca imaju jednak pristup internetu i odgovarajuće mogućnosti da uče veštine i stavove koji su im potrebni da na internetu izraze svoje mišljenje uz poštovanje drugih

ANGAŽUJTE SE!

- ▶ Istražite digitalni svet sa svojom decom. Pomozite im da odaberu sajtove i alate koji su primereni njihovom uzrastu i interesovanjima, i sa njima razgovarajte o njihovim onlajn aktivnostima kad god možete.
- ▶ Uspostavite nekoliko osnovnih pravila koja će vašu decu držati u okviru granica a vama olakšati da vidite šta rade, čak i izdaleka.
- ▶ Razgovarajte o pojmu jednakosti i načinima na koji možemo otvoriti digitalni svet za svakog bez obzira na invaliditet, rod, rasu, kulturu....
- ▶ Podstaknite svoju decu da vam se obrate svaki put kada se na internetu osećaju neprijatno ili isključeno.

Da li ste znali...

... da su digitalne veštine neophodne za uključenos, ne samo u digitalni svet već i u svet van interneta

KAKO

- ▶ Pomozite svojoj mlađoj deci da naprave spisak svojih omiljenih sajtova primerenih njihovom uzrastu u meniju *Obeleživači (Bookmarks)* na vašem pregledaču (browser-u). Oni onda mogu lako ponovo da ih posećuju a da ne moraju da koriste pretraživač.
- ▶ Osnovna porodična pravila bi mogla obuhvatiti:
 - Dvapat razmisli pre nego što поделиš lične informacije na internetu
 - Prati koliko vremena provodiš onlajn
 - Uvek se odnosi s poštovanjem prema drugima
- ▶ Većina roditelja pita svoju decu kako su proveli dan kada se vrata kući iz škole. Ali da li ste pomislili da ih pitate nešto slično o njihovim onlajn aktivnostima?

Uključenost: imati jednak pristup internetu i biti poštovan i prihvaćen u društvu kao ravnopravan bez obzira na sposobnosti, invaliditet, rod, itd.

BORAVAK NA INTERNETU

Učenje i kreativnost

Pomaganje deci da postanu osobe koje celoga života uče u digitalnim okruženjima, sposobni da kreativno koriste digitalne alate u različitim kontekstima

ANGAŽUJTE SE!

- ▶ Radite zabavne aktivnosti i idite na zanimljiva mesta sa svojom decom kako biste podsticali njihovu maštu.
- ▶ Iskoristite najbolje što možete svaku priliku da podstaknete njihovu kreativnost; dokazano je da je kreativnost u detinjstvu tri puta važnija od koeficijenta inteligencije kao faktor u dugoročnim kreativnim postignućima.
- ▶ Razgovarajte sa svojom decom o tome šta su autorska prava i o važnosti poštovanja tekstova, slika i muzike koju stvaraju drugi ljudi.
- ▶ Organizujte sa porodicom i prijateljima aktivnosti zasnovane na saradnji kako biste pomogli svojoj deci da shvate vrednost pravde i pravičnosti, kao i poštovanja drugih ljudi i njihovih ideja.

Da li ste znali...

... da su učenje i kreativnost tesno povezani i da je učenje „bilo gde-bilo kad“ jedan od ključeva uspeha u informacionom društvu

KAKO

- ▶ Povedite svoju decu u prirodjački ili pomorski muzej. Kada se vratite kući, pomozite im da preuzmu sa interneta slike životinja koje su videli i da ilustruju svoje sopstvene maštovite priče o životinjama.
- ▶ Pokažite svojoj deci razliku između pasivnog korisnika interneta (koji samo pregleda) i aktivnog korisnika interneta (koji proizvodi sadržaj). Pomozite im da postavljaju tekstove i slike onlajn na internet platformama koje odgovaraju njihovom uzrastu.
- ▶ Razgovarajte sa svojom decom o tome kako se osećaju kada neko prekopira nešto što su oni napravili ili preuzme zasluge za nešto što su oni uradili.
- ▶ Odaberite porodični projekat na kome ćete raditi sa svojom decom. Popularni projekti su zajednički odabir sledeće destinacije za porodični odmor. To zahteva pretraživanje interneta i uzajamne ustupke između članova porodice.

Zaštita autorskih prava je zakon koji stvaraocu ili autoru nekog teksta, slike, muzike itd. daje pravo da kaže kako drugi ljudi mogu da ga/je koriste. O zaštiti autorskih prava i mnogim drugim onlajn aktivnostima možete naučiti u Priručniku za pismenost na internetu Saveta Evrope (<https://rm.coe.int/internet-literacy-handbook/1680766c85>).

BORAVAK NA INTERNETU

Medijska i informaciona pismenost

Razvijanje dečjih sposobnosti da kritički razumeju i tumače digitalni medijski sadržaj i da koriste digitalnu tehnologiju da izraze sopstvene ideje

ANGAŽUJTE SE!

- ▶ Krstarite internetom sa svojom decom i ukažite im na načine na koje mogu da razlikuju istinite od neistinitih, stvarne od lažnih informacija.
- ▶ Podstaknite svoju decu da koriste pretraživač kako bi našli informacije o temi koju ste zajedno odabrali. Uporedite rezultate i razgovarajte o načinima da se pronađu pouzdani onlajn izvori.
- ▶ Objasnite svojoj deci da bilo ko može da postavi bilo šta na internet, ali da to nije uvek istinito!
- ▶ Nađite primere (kao što su reklame) koji pokazuju kako su informacije i poruke oblikovane tako da utiču na vaš način razmišljanja.

Da li ste znali...

... da su medijska i informaciona pismenost ključni stubovi digitalnog građanstva.

KAKO

Ove aktivnosti su uglavnom za stariju decu

- ▶ Isecite ili preuzmite lažnu vest iz novina, časopisa ili sa onlajn informativne platforme. Kako proveravate verodostojnost izvora? Koji drugi načini postoje da dokažete da je neka vest ili članak lažan?
- ▶ Odaberite temu a onda je potražite pomoću 2 ili 3 pretraživača. Obratite pažnju na razlike ako su rezultati koje nađete reklame, odnosno sponzorisani ili nesponzorisani linkovi. Proverite izvor svakog rezultata kako biste pomogli deci da uvide kako da uoče izvore koji vrede.
- ▶ Potražite „fakest news“ (najlažnije vesti) na internetu ili YouTube-u. Naći ćete desetine primera koji pokazuju da su ljudi sposobni da poveruju – i napišu – bilo šta!
- ▶ Modni trendovi su sjajni primeri kako mediji utiču na ono što jedemo i oblačimo, ko i na muziku koju slušamo. Koristite onlajn reklame da pokažete svojoj deci kako se reči, slike i muzika koriste da utiču na nas.

Lažne vesti: priče koje su verovatno lažne, koje se dopadaju velikom broju ljudi a koje čitaju ili gledaju milioni

DOBROBIT NA INTERNETU

Etika i empatija

Pružanje prilika deci da uče o stvarima kao što su jednakost, pravda i otvorenost prema različitosti i da pokušaju da shvate osećanja i gledišta drugih

ANGAŽUJTE SE!

- ▶ Empatični ljudi obično imaju razvijene veštine slušanja i posmatranja; igrajte sa svojom decom igre za izoštravanje tih njihovih veština.
- ▶ Podsećajte ih, bez obzira da li su onlajn ili oflajn, da treba da se drže etičkih vrednosti i stavova koje su naučili od vas.
- ▶ Koristite vesti ili informacije sa interneta da započnete diskusiju o empatiji sa svojom decom.
- ▶ Ističući da je svaka osoba jedinstvena i da svi ne misle i osećaju isto što i mi, pomoći ćete svojoj deci da prihvate sebe i druge, kao i to da više različitih gledišta mogu sasvim lepo da egzistiraju jedno pored drugog .

Da li ste znali...

... da se pozitivna interakcija na internetu u velikoj meri oslanja na empatiju.

KAKO

- ▶ Empatija se prvo aktivira u kontaktu oči u oči sa onima koje volimo. Igrajte igre u kojima deca treba da imitiraju vaše pokrete kao u ogledalu ili da pomno posmatraju detalje (na primer „Na slovo na slovo“)
- ▶ Zajedno sa decom odlučite se za nekoliko etičkih pravila koja vaša porodica može da poštuje i na internetu i van njega. Sačinite „porodični ugovor“ koje svi možete da potpišete i stavite na mesto gde ćete ga često viđati (npr. na vrata frižidera).
- ▶ „Na njihovom mestu“ – nađite skorašnju vest na internetu ili van njega o tužnom ili problematičnom događaju. Razgovarajte sa decom kako bi se ona osećala da se to njima dogodilo.
- ▶ Odaberite temu koja se tiče čitave porodice (kao što je vreme provedeno za ekranom, kućni poslovi) i neka svako izrazi svoje gledište. Pokažite kako, čak i kad se gledišta razlikuju, mogu postojati zajedno i biti uvažena.

Empatija je sposobnost da se razumeju i dele osećanja drugih.

DOBROBIT NA INTERNETU

Zdravlje i dobrobit

Izgradnja stavova, veština, vrednosti i znanja koji pomažu deci da budu svesna kako digitalna tehnologija može pozitivno ili negativno da utiče na njihovo telo i um

ANGAŽUJTE SE!

- ▶ Stvorite porodično okruženje u kome se vaša deca osećaju sigurno i voljeno i pomozite im da razumeju da svi ponekad pravimo greške.
- ▶ Obezbedite zdravu ravnotežu između dečjih onlajn i oflajn aktivnosti, a i sami dajte dobar primer. Istraživanja pokazuju da povremeno ostavljanje pisanih poruka deci jača emocionalne veze sa roditeljima i unapređuje jezičke veštine dece.
- ▶ Zapamtite da se otpornost gradi na samopouzdanju i samopoštovanju. Otpornost određuje njihovu sposobnost da se povrate posle bolnog ili razočaravajućeg iskustva (kao što je vršnjačko nasilje).

Da li ste znali...

... da danas većina dece i odraslih provodi mnogo svog vremena u virtuelnom i realnom prostoru koji se preklapaju.

KAKO

- ▶ Gajite odnos poverenja sa svojom decom i postarajte se da ona shvataju da uvek mogu da vam se povere, čak i kada prave greške. Objasnite da ste vi tu da im pomognete i da im nećete zabraniti da koriste internet ako naprave grešku onlajn.
- ▶ Uključite i nešto o vremenu provedenom pred ekranom u porodična pravila o kojima se dogovarate sa decom, i pokušajte da i sami u praksi poštujete ta pravila. Deca uče iz onoga što radite a ne šta im govorite! Redovno organizujte porodične vikende bez tehnologije, i učestvujte zajedno u aktivnostima napolju.
- ▶ Ako vaše dete prolazi kroz težak period u školi li sa prijateljima, sednite sa njim/njom da sastavite spisak od „7 najboljih stvari kod mene“. Vaše dete to takođe može da uradi za članove porodice ili prijatelje, kako bi razumelo da niko nije savršen, ali da su naši kvaliteti ono što je važno.

Za zdravlje i dobrobit vaše dece je važno da se napravi ravnoteža između vremena koje provode na internetu i u fizičkim aktivnostima i aktivnostima na otvorenom.

DOBROBIT NA INTERNETU

e-Prisustvo i komunikacija

Razvoj ličnih i interpersonalnih osobina potrebnih za održavanje sopstvene pozitivne slike (imidža) na internetu i onlajn interakcija koje su zanimljive i vredne truda

ANGAŽUJTE SE!

- ▶ Razgovarajte sa svojom decom o alatima pomoću kojih komuniciraju na internetu i kako bi oni mogli da se koriste etičnije i odgovornije.
- ▶ Razgovarajte o tome kako svaki naš postupak na internetu ostavlja digitalni otisak koji oblikuje naš onlajn identitet; pre nego što bilo šta postavite na internet treba da se upitaju da li bi isto to pokazali ili rekli nekome licem u lice.
- ▶ Napravite pretragu zajedno sa svojom decom o njihovom imenu. Razgovarajte o rezultatima i o tome kako mogu da učine svoj digitalni identitet i reputaciju pozitivnijim?

Da li ste znali...

... da održavanje zdravog e-prisustva i iskazivanje poštovanja osobama ili publikama sa kojima komunicirate predstavlja bitan element digitalnog građanstva.

KAKO

- ▶ Postarajte se da vaša deca znaju osnovna pravila internet bontona (tzv. netikacija): zajedno sa njima napravite onlajn pretragu da pronađete modele lepog ponašanja na internetu koje mogu da koriste.
- ▶ Razgovarajte o digitalnim otiscima sa decom svih uzrasta. Ona moraju biti svesna da svaki put kada odu na neku stranicu ili urade nešto na internetu, ostavljaju „digitalni otisak“ koji oblikuje njihovu reputaciju na internetu. Navedite ih da skiciraju otisak koji misle da su do sada možda ostavili.
- ▶ Podstaknite tinejdžere da upišu svoje ime u pretraživač i da vide da li njihov otisak odgovara onome što su očekivali. Da li žele nešto da obrišu i da li znaju kako? Kako mogu da kontrolišu svoj otisak sada i ubuduće?
- ▶ Deca svih uzrasta mogu brzo da shvate ograničenja onlajn komunikacije. Neka stanu svako sa svoje strane zida i neka jedno od njih objasni onom drugom kako da nacrtaju dijagram ili napravi origami. Kada se nađu licem u lice, verovatno ćete se svi smeјati ludom rezultatu!

Digitalni otisak je trag sačinjen od podataka koji ostavljate iza sebe koristeći internet. Obuhvata vebstranice koje posećujete, poruke koje šalјete, informacije koje postavljate...

PRAVA NA INTERNETU

Aktivno učešće

Igranje aktivne uloge u onlajn i oflajn zajednicama i sposobnost da se donose odgovorne odluke koje će pomoći da se unapredi digitalno okruženje

ANGAŽUJTE SE!

- ▶ Otvoreno razgovarajte sa svojom decom o temama od društvenog interesa; to će im omogućiti praksu u izražavanju sopstvenog mišljenja i prihvatanja mišljenja drugih.
- ▶ Podstičite svoju decu da uzmu učešća u lokalnim omladinskim zajednicama; interakcija licem u lice je važna za njihovu dobrobit.
- ▶ Postarajte se da vaša deca shvate da na internetu ne može biti stvarne anonimnosti. Sve što uradimo se beleži na serverima širom sveta preko naše IP adrese (adrese koja nam omogućava da se povežemo na internet).

Da li ste znali...

... da vrednosti i stavovi koje usvojimo na internetu stvarno oblikuju digitalno okruženje isto kao što van interneta građani oblikuju zajednicu u kojoj živimo.

KAKO

- ▶ Razgovori za vreme obroka su dobra prilika da deca svih uzrasta podele svoje ideje i gledišta. Oni roditeljima pružaju priliku da više nauče o onlajn i oflajn aktivnostima svoje tehnički potkovane dece i da im pružaju podršku koristeći svoja životna iskustva.
- ▶ Deci je teško da smisleno učestvuju na internetu ako nisu vežbali veštine učešća u situacijama licem u lice. Upišite ih u omladinski ili sportski klub koji odgovara njihovim interesovanjima i hobijima (tenis, radionice za programiranje, itd.)
- ▶ Ako su vaša deca dovoljno odrasla da budu na društvenim mrežama, zamolite ih da prekopiraju, odštampaju i zalepe stranicu sa svojim profilom negde gde cela porodica može da je vidi. Ako ih to uznemiri, podsetite ih da je upravo to ono što radi internet, samo na nivou celog sveta. Zajedno sa njima pomoću pretraživača potražite „uhvaćen pomoću interneta“ (*caught out by the internet*) - biće iznenađeni rezultatima pretrage i time koliko vi znate!

Učešće (participacija): davanje doprinosa oblikovanju okruženja na internetu i/ili van interneta, učestvovanje u diskusijama, izražavanje ideja i zabrinutosti, itd.

PRAVA NA INTERNETU

Prava i odgovornosti

Znanje i razumevanje naših prava i odgovornosti kao građana u fizičkom svetu i primena tog znanja u onlajn svetu

ANGAŽUJTE SE!

- ▶ Važno je da shvatamo svoja prava i odgovornosti i u fizičkom i u onlajn svetu.
- ▶ Iako niko stvarno ne čita „Uslove korišćenja“, korisno je povremeno ih skinuti s platformi društvenih mreža koje koriste vaša deca da se vidi da li mogu da uoče prava i odgovornosti korisnika koji su zajednički svima.
- ▶ Ako vaša deca smatraju da se njihova prava ne poštuju, pokažite im 3 jednostavna koraka koje treba da preduzmu:
 1. Ignoriši uvredljiv sadržaj
 2. Blokiraj pošiljaoca
 3. Prijavi incident provajderu te platforme

Da li ste znali...

... da učenje o poštovanju digitalnih prava i odgovornosti predstavlja jedan od prvih koraka da se postane aktivni digitalni građanin.

KAKO

- ▶ Uputite izazov starijoj deci da vide ko može da sačini najbolju listu onlajn prava i odgovornosti. Neka oni proveravaju činjenice na internetu. Onda odaberite jedno pravo ili odgovornost nedeljno na koje će se porodica usredsrediti, a na kraju svake nedelje razgovarajte o tome koliko je bilo lako ili teško poštovati ga.
- ▶ Preuzmite politiku o podacima iz Uslova korišćenja omiljenog veb sajta ili gejming platforme vaše dece. Da li su ona svesna ličnih podataka i sadržaja koje daju drugima kada postavite nešto na internet? Da li ima drugih razloga zbog kojih bi trebalo dvaput da promisle pre nego što postavite nešto na internet?
- ▶ Podstaknite svoju decu da potraže dugmiće „blokiraj“ (*block*) i „prijavi“ (*report*) na njihovoj omiljenoj platformi primerenoj njihovom uzrastu. Da li ih je lako naći? Kako oni funkcionišu i kada treba da se koriste? Tokom tog razgovora možda ćete saznati za probleme na koje su vaša deca ranije naišla ali tada o tome nisu govorila!

Pravo je sloboda koja je zaštićena, kao što je pravo na slobodu izražavanja. **Odgovornost** je dužnost ili nešto što treba da činite, kao što je poštovanje drugih.

PRAVA NA INTERNETU

Privatnost i bezbednost

Učenje o tome kako da se zašтите informacije i lični podaci ljudi sa kojima komuniciramo i razumevanje uticaja koji naši onlajn postupci i ponašanje mogu imati na druge

ANGAŽUJTE SE!

- ▶ Instalirajte filtere, *firewall* i antivirusni softver na uređaje vaše dece i pokažite im kako da redovno čiste svoju istoriju navigacije da bi smanjili praćenje i ograničili ciljane reklame.
- ▶ Pokažite svojoj deci koji delovi njihovih podataka su privatni, šta može bezbedno da se deli i razgovarajte o tome sa kime bi lagodno mogli da dele svoje lične podatke.
- ▶ Podstaknite svoju decu da koriste pseudonime kad god je to moguće kako bi zaštitili svoj identitet i podstaknite ih da koriste „privatni pregledač“ (*private browser*).
- ▶ Objasnite deci da su lozinke na internetu kao ključevi od kuće. Ako ih neko ima (čak i naš najbolji prijatelj) on može da uđe u naš privatni prostor kad god to poželi.

Da li ste znali...

... da mnoge igračke i kućne sprave povezane na internet takođe prikupljaju podatke i često ne omogućavaju podešavanja parametara privatnosti niti kažu korisnicima da se njihovi podaci čuvaju.

KAKO

- ▶ Koristite pretraživač da saznate šta rade filteri, *firewall*, spam i antivirusni softver. Setite se da uporedite rezultate i ne dajte da vas dohvate mnoge reklame koje će iskakati! Alternativno, idite u lokalnu IT radnju da saznate koji zaštitni softver biste mogli da instalirate.
- ▶ Kreiranje i pamćenje lozinki je zabavna aktivnost za decu svih uzrasta. Da bi se kreirala snažna lozinka jedan trik je da se smisli rečenica koja se lako pamti sa najmanje osam reči, a onda da se upotrebi prvo slovo svake reči: „Volim da jedem picu sa četiri vrste sira“ postaje „vdjpscvs“. Promena nekih malih slova u velika, korišćenje simbola i zamena neke reči brojem (četiri postaje 4), takođe lozinku čini snažnijom.

Privatni ili „inkognito“ pregledač vam omogućava da pretražujete internet privatno. Kada izađete iz privatnog pregledača, sve što ste tamo uradili će biti obrisano, uključujući istoriju, kolačiće i sesije.

PRAVA NA INTERNETU

Svest potrošača

Učenje kako da se bezbedno upravlja kretanjem u okviru onlajn prostora kada ste korisnik, potrošač ali takođe i preduzetnik.

ANGAŽUJTE SE!

- ▶ Postarajte se da vaša deca shvate da su prava i odgovornosti potrošača ista i van interneta i na internetu.
- ▶ Živimo u eri kreditnih kartica i onlajn konzumerizma te je važnije nego ikad podsećati decu o stvarnoj vrednosti novca.
- ▶ Pomozite svojoj deci da provere pouzdanost sajtova koje koriste i podsećajte ih da posumnjaju u bilo šta na internetu što izgleda suviše dobro da bi bilo istinito.
- ▶ Mnogi mladi ljudi smatraju da ih kod kuće ili u školi nisu dovoljno naučili o etičnim marketinškim strategijama.

Da li ste znali...

... da kroz obrazovanje potrošača čak i mala deca mogu brzo da shvate kako svako može da igra svoju ulogu u stvaranju boljeg i pravednijeg sveta.

KAKO

- ▶ Zamolite svoju decu da naprave listu svojih prava i odgovornosti kao potrošača u prodavnici igračkaka, na primer. Prođite sa njima kroz listu i onda razgovarajte o tome šta je sa tim pravima na internetu. Ako niste sigurni, uradite onlajn pretragu „prava potrošača na internetu“.
- ▶ Koristite referentnu jedinicu koju vaša deca znaju (vozna karta, sladoled) i podstaknite ih da procene koliko koštaju različiti uređaji, na primer *mobilni telefon košta oko xx voznih karata ili xx sladoleda*.
- ▶ Pogledajte neke komercijalne veb sajtove sa svojom decom i testirajte ih u odnosu na minimalne zahteve na dnu ove strane. Da li je lako razumeti uslove? Da li su primereni? Da li nešto nedostaje?
- ▶ Idite na internet sa svojom malom decom i pogledajte neke reklame za igračke, keks koji clja na decu, žitarice za doručak i sl. Vidite da li ona mogu da vam kažu zašto o kako reklame čine da taj proizvod izgleda tako privlačno

- ✓ Jasna identifikacija kompanije koja prodaje proizvod (ime, adresa, podaci za kontakt);
- ✓ Karakteristike proizvoda, informacije o uslovima servisiranja i garanciji su lako dostupni;
- ✓ Politika privatnosti u kojoj je naznačeno kako će se podaci čuvati, brisati i biti vam dostupni;
- ✓ Katanac i <https://> na sajtu za plaćanje, da naznači da vršite sigurnu transakciju

Druge publikacije Saveta Evrope o obrazovanju za digitalno građanstvo (<https://book.coe.int/eur/en>)

- ▶ Digital Citizenship Education Handbook
(*Obrazovanje za digitalno građanstvo – Priručnik*) (2019.)
- ▶ Bullying: perspectives, practice and insights
(*Vršnjačko nasilje: gledišta, praksa i uvidi*) (2017.)
- ▶ Parenting in the digital age (*Roditeljstvo u digitalnom dobu*) (2017.)
- ▶ Internet Literacy Handbook (*Priručnik za pismenost na internetu*)

Dodatne informacije se mogu naći na:

<https://www.coe.int/dce>

Prevod ovog dokumenta je pripremljen uz pomoć sredstava zajedničkog programa Evropske unije i Saveta Evrope. Stavovi i mišljenja izraženi u njemu predstavljaju odgovornost autora i ni na koji način ne izražavaju zvanične stavove Evropske unije ni Saveta Evrope.

Zemlje članice Evropske unije su odlučile da udruže svoja znanja, resurse i sudbine. Zajedno su izgradile stabilno okruženje, demokratiju i održivi razvoj zadržavajući kulturnu raznolikost, toleranciju i individualne slobode. Evropska unija je posvećena deljenju svojih dostignuća i vrednosti sa zemljama i narodima van svojih granica.

www.europa.eu

Savet Evrope je vodeća organizacija za ljudska prava na kontinentu. Obuhvata 47 država, uključujući sve članice Evropske unije. Sve države članice Saveta Evrope potpisale su Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum čiji je cilj zaštita ljudskih prava, demokratije i vladavine prava. Evropski sud za ljudska prava nadgleda primenu Konvencije u državama članicama.

www.coe.int

Prevod sufinansiran
od strane Evropske unije

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE